شـــاری سـلێمانی

بەشی یەکەم

زەینەب و شوکور و سەمیر بەرەو شەقامی سەرشەقام ئەڕۆن .

شوکور : بەخوا ئێوارەیەکی ساردە و هەورەکەی سپی‌یە ، لەوە ئەچێ بەفر بباریٚ .

سەمیر : هەر باران نەباریٚ ساردیش بیٚ قەیناکە ، چونکە قوڕ و چلپاو زۆر ناخۆشە .

شوکور : بە پێکەنینێکەوە ، بەخوا جوتیارێکی باشە .

زەینەب ، گویٚ بگرە ئەندازیاری کشتوکاڵیەکەمان حەز بە باران ناکا .

سەمیر : ئەم بوختانە چی‌یە ؟ کەی وتم حەز لە باران ناکەم . من ئەڵێم ڕقم لە قوڕ و چلپاوە .

زەینەب : بەسە بەس خۆتان بە باسی باران و بەفر و قوڕ و

چلپاوەوە خەریك مەكەن ، با ماڵەكەتان لێ تێك نەچێ ٠

شوكور : مەترسە وا گەیشتین ، ماڵەكە هەر وەكوشوان بۆی هەڵدایین لەم كۆڵانەدایە ٠

شوكور : جا بەهۆی زێرابەوە كوا قوڕ و چلپاو لە سلێمانیدا هەیە ؟

زەینەب : با لەم مامە پیرەیە بپرسین ٠

شوكور : مامە گیان ، ماندوو نەبی ٠

مامە پیرە : سەلامەت بی ڕۆڵە گیان ٠

شوكور : زەحمەت نەبێ ماڵی سـەعید بەگی باوكی شوان كامەیە ؟

مامە پیرە : ئەو دەرگا زەردە گەورەیەیە ٠

سەمیر : خوا ئیمانت باتێ مامە گیان ٠

بەشی دووەم

لە پڕ دەرگا زەردە گەورەكە كرایەوە و شوان هات بەرەو پیری هاوڕێكانی ٠

شوكور : بە پێكەنینەوە ، كاكە شوان وا دیارە جادووگەری، چۆن زانیت كە ئێمە لەبەر دەرگاكەتانایین ٠

شوان پێكـەنی و وتی : جادوگەری چی ؟ لـە پەنجەرەی سەرەوە تەماشای ڕێگاكەم ئەكرد ، فەرموون ، فەرموون با بچینە ژوورەوە ٠ شـوان پێش هاوڕێكانی كەوت و بردنیـە ژووری میوان ٠

زەینەب : كاكە شوان وا بزانم دوانەكەوتین ، هێشتا بانگی

شوان : نەخێــر ، دوانەکەوتــوون ، کاتێکی باشــە یاخوا بەخێربێن .

زەینەب : کاکە شوان دیارە جوان لە موبەقە خەریکی چێشت لێنانە .

شوان : وا بزانم .

شوکور : یاخــوا لە موبەق بێ ، با خواردنی خۆشــمان بۆ ئامادە بکا .

هەموویان پێ ئەکەنن .

سەمیر : ئەی باوکت بۆ دیار نەبوو ؟

شوان : بلوکم لــە مزگەوتە ، هەتا نوێژی جەماعــەت نەکا بەربانگ ناکاتەوە .

سەمیر : ئەمە خوویەکی باش و پەسەندە .

بەشی سێیەم

دەرگای ژووری میــوان کرایەوە و جــوان و کەیبانوویەك هاتنە ژوورەوە ، هەموو هەڵئەستن .

جوان بەخێر هاتنیان ئەکات و ئەڵێت : ئەمەش دایکمە .

دایکی شــوان دەستی میوانــەکان یەکە یــەکە ئەگوشێ و دائەنیشێ .

دایکی شوان : جوان وا من لەگەڵ هاوڕێکانت دانیشتووم تۆ بڕۆ بەلای ئیشەکانتەوە .

جوان داوای لێبوردن ئەکا و ئەچێتە دەرەوە .

زەینەب : دایکی شوان بەخوا ئەمڕۆ باش زەحمەتمانداون .

دایکی شوان : ڕۆڵە گیان زەحمەتی چی ، ماڵ ماڵی خۆتانە ، ئێوەش یەکێکن وەکو جوان و شوان .

شوکور : ماڵتان ئاوابێ و خوا جوان و شوانتان بۆ بهێڵێ .

ئا لەم کاتەدا بانگی‌دا

جوان هات و وتی : وا بانگی‌دا فەرموون نان ئامادەیە .

هەموو هەڵئەستن و بەرەو ژووری نان خواردن ئەڕۆن . مێزێکی گەورەیە بە هەموو چەشنە خواردەمەنیەك لە خواردن و میوە و شیرینی ڕازێنراوەتەوە . هەر یەکەی لەسەر کورسی‌یەك دائەنیشێ .

دایکی شوان : شەرم مەکەن ، ماڵ ماڵی خۆتانە .

شوکور : سوپاستان ئەکەین ، شەرم ناکەین ، چونکە برسیمانە ئەوەی برسی‌ی بێ ئەگەر خواردەمەنی دی هەرگیز شەرم ناکا .

هەموویان پێ‌ئەکەنن و دەست ئەکەن بە خواردن ، کە لە خواردن بوونەوە گەڕانەوە ژووری میوان .

بەشی چوارەم

شوان هەروەکو بزانم کەستان جگەرە ناکێشن .

کوڕەکە : ڕاست ئەکەی .

دەرگای ژووری میوان ئەکرێتەوە ، باوکی شوان دێتە ژوورەوە ، پیاوێکی کەڵەگەت و چوارشانەیە . تەمەنی لە پەنجا ساڵ بەرەو ژوورترە ، تازە سەر و ڕیشی ماش و برنج بووە ؛ هەموو لەبەری هەڵئەسن . باوکی شوان بە گەرمی یەکە یەکە

دەستیان ئەگوشێ و زۆر بە پەرۆشەوە بەخێرهاتنیان ئەکا و، هەموو دائەنیشن .

باوکی شوان : بە هاتنتان زۆر دلخۆشم . جوان و شوان زۆر باسی ئێوەیان بۆ کردووم ، دەمێکە حەزم ئەکرد چاوم پێتان بکەوێ ، ئێوەش وەکو جوان و شوان رۆڵەی منن و سلێمانیش شاری خۆتانە .

کۆڕەکە : زۆر سوپاست ئەکەین ، هەر بژیت و خوا شاری سلێمانی هەمیشە ئاوەدان بکات . ...

شوان : بابە گیان ، هێشتا رۆژووەکەت نەشکاندووە ، فەرموو بچۆ بەربانگ بکەرەوە .

شوکور : مامە گیان ، کاکە شوان راست ئەکا ، فەرموو ئێمە بێگانە نین .

باوکی شوان هەلئەسێ و ئەلێ : بەیارمەتی ئێوە ئێستا ئەگەرێمەوە بۆ لاتان .

شوکور : کاکە شوان تەندروستی باوکت زۆر باشە و بەدەماغە ئەلێی لاوە .

شوان : سوپاس بۆ یەزدان ، تەندروستی باشە ، چونکە زۆر پارێزگاری خۆی ئەکات و بەتەنگ خواردن و نووستنی خۆیەوە دێ . ئەوەش بزانە کە لە کاتی خۆیدا ئەفسەر بووە .

زەینەب دەست درێژ ئەکا بۆ وێنەیەکی هەلواسراو و ئەلێت : بەم وێنەیەدا دیارە باوکت ئەفسەر بووە .

سەمیر : دیارە کە باوکتان لە ژیانی لەشکریدا زۆر شارەزایی هەیە .

شوان : باوکم زۆر حەز لە خوێندنەوە ئەکا ، کتێبخانەیەکی گەورەی هەیە .

شوکور : دیارە تۆش لە باوکت ئەچی ، بۆیە حەز لە ئەدەب و ڕۆشنبیری ئەکەی .

شوان : ڕاست ئەکەیتە هەر ئەو بوو پاڵی پێوەنام بۆ هەڵبژاردنی بەشی زمان و ئەدەبی کوردی .

زەینەب : کەوابوو ئەمشەو سوودێکی باش لە زانیاریەکانی باوکت وەرئەگرین .

جوان دێتە ژوورەوە و ئەڵێت : بێگومان حەز لە گۆرانی و ئاوازی کوردی ئەکەن .

شوکور : ڕاست ئەکەیت ، من بە ناوی هەموویانەوە داوای گۆرانییەکی حەسەن زیرەك ئەکەم .

جوان : باشە بەسەر چاو شریتێك لە گۆرانیەکانی حەسەن زیرەکمان هەیە .

جوان ریکۆردەرەکەی کردەوە و دەنگە خۆشەکەی حەسەن زیرەك بەرز بۆوە . هەموویان گوێیان بۆ گۆرانیەکانی شل کردبوو لە پاش ماوەیەك باوکی شوان هاتەوە بۆ لایان و لە نزیك زۆپاکەوە دانیشت و وتی : ئەمشەو شەوێکی ساردە .

زەینەب : ڕاست ئەفەرموویت شەوێکی زۆر ساردە ، دیارە کە سلێمانی ساردترین شارە لە عێراقدا .

باوکی شوان زەردەخەنە ئەیگرێ و ئەڵێ : نەء کچی شیرینم شاری سلێمانی لە چاو شار و دێهاتی ناوچەی کوردەواریدا سارد نی یە ، ئەی ئەگەر بچنە ناوچەی پێنجوێن و گەلاڵە و زاخۆ چی ئەڵێن . شاری سلێمانی ئەگەر لە زستاندا ڕەشەباکەی نەبێ

گەرمترین شارە • ئەوانەی شوێنی ئەم شارەیان هەڵبژاردووە
ئەوەیان لێکداوەتەوە •

سەمیر چرپانی بە گوێی شواندا وتی : باوکت باسێکی باشی
هێنایە کایەوە بۆ دەمە تەقێی ئەمشەو ، بەڕاست حەزئەکەم شتێك
دەربارەی مێژووی سلێمانی بزانم •

شوان ڕوو ئەکاتە باوکی و ئەڵێ : بابە گیان ئەزانی کاك
سەمیر چی چرپان بە گوێمدا ؟ ئەیەوێ باسی مێژووی سلێمانی بۆ
بکەی •

باوکی شوان : من ئامادەم بەو مەرجەی بەم باسە خۆشحاڵبن •

هەموویان : زۆرمان پێخۆشە ، ئەگەر زەحمەت نییە •

باوکی شوان : زەحمەتی چی ئەوە پێویستی سەرشانمە •

هەموویان : هەربژیت زۆر سوپاست ئەکەین •

باوکی شوان : شاری سلێمانی کەوتۆتە ناوچەی
شارەزوورەوە ، ئەم ناوچەیەش لە مێژەوە مەڵبەندی شارستانێتی و
فەرمان ڕەوایی نەتەوەی کورد بووە ، چەندەها میرنشینی کوردی
تیا دامەزراوە • یەکێك لەم میرنشینانە میرنشینی بابانەکان
بووە • پایتەختی بابانەکان لە سەرەتاوە دارەشمانو مەرگە بووە
لەپاشا گواستراوەتەوە بۆ شاری (قەڵا چوالان) ، قەڵا چوالان هەر
لەکاتی دارەشمانەوە کراوە بەپایتەختی میرنشینی بابان ،
بەڵام ئەم پایتەختە لە سەردەمی سلێمانی بەبە لە ساڵی ١٦٧٧ی
زاینی پەرەی سەند و پێشکەوت بوو بە مەشخەڵی خوێنەواری و
شارستانێتی • گەلێك قوتابخانەی بەرزی تێدا بووە و گەلێك
مامۆستای بەناوبانگ و لێهاتوو لەو قوتابخانانە دەرسیان
وتۆتەوە ، بۆیە لە هەموو لایەکەوە قوتابیان بە دوای خوێندن و

پێ بوون و زانستی ڕوویان تێ‌کردووه ، بەم جۆرە قەڵا چوالان پڕ بووه لـه مزگـەوت و قوتابخـانه ، کتێبخانـەی بابانەکان بەناوبانگترین کتێبخانه بووه کە لە کاتی خۆی‌دا هەرچی کتێبی دەستنووس و نووسراوەی عـەرەبی و فارسی بووه تێ‌دا دەست کەوتووه ، هەر مزگەوتێك لە مزگەوتەکانی قەڵا چوالان زانایەکی ئاینی بە سەرەوە بووه کە بە ئەرکی پێش نوێژ و دەرس وتنەوە لە ڕێی خوا و زانستا هەستاوه . کۆمەڵێك لە زانای گەورە و بلیمەت لە قەڵا چوالان پەیابوون وەك مەلا محەممەدی غـەزایی و شێخ جەلالی گولعەنبـەری و مەلا محەممەدی گولانی و مـەلا صالحی تەرەماری کە مامۆستای مەولانا خالد بووه .

کە برایم پاشا ساڵی ۱۷۸۳ی زاینی بوو بە فەرمانڕەوای میرنشینی بابانەکان بڕیاری‌دا پایتەختێکی نوێ بنیات بنێ ، لە ساڵی ۱۷۸٤ی زاینی‌دا شاری سلێمانی‌ی بنیات نا و پایتەختەکەی لە قەڵاچوالانەوە گواستەوە بۆ ئەم شارە نوێیه .

شوکور : مامە گیان قسەکەت لە دەما بە شەکر بێ ، ئەگەر ڕێگام ئەدەی پرسیارێکم هەیه .

باوکی شوان : فەرموو ڕۆڵەکەم فەرموو .

شوکور : هـەر وەکو فەرمـووتان قـەڵا چـوالان شارێکی پێشکەوتوو بـووه ئەی بۆچی برایم پاشای بابان چـۆڵی کرد و پایتەختەکەی گواستەوە بۆ سلێمانی ؟

باوکی شوان : میرنشینی بابانەکان لەسەردەمی برایم پاشادا زۆر پەرەی سەند و پێویستی بە پایتەختێکی فراوان و قایم بووه ، ناوچەی شاری سلێمانی ئەم مەبەستە ئەهێنێتە دی ، چونکە بریتی‌یە لە دەشتایی‌یەکی نیمچـە تەخت و زۆر فراوان و پڕ لـە کانی و

کاریزەکانی‌تر ، ئەوە چەمی چەقچەق و ئاوی سەرچنار . ئەوە چەمی تانجەرۆ . لە ڕووی ستراتیجیشەوە بەرامبەر بە لەشکری عوسمانی ئەوە زنجیرە شاخەکانی ناوچەی قەرەداغ و گلەزەردە تا ئەگاتە دەربەندی بازیان ، بەرامبەر بە لەشکری عەجەمیش ئەوە لە دوورەوە شاخی هەورامان و شاخەکانی ناوچەی شاربازێڕ تا ئەگاتە شاخی ئەزمڕ و گوێژەی سلێمانی . لە ڕووی ڕێگای بازرگانی و هاتو چۆوە لە ناوەند ڕێگاکانی (ئەستەمبوڵ ، موصل، کەرکوك ، شارەزوور) و (بەغدا ، کەرکووك ، شارەزوور) .

شوان : بابە گیان ڕاست ئەفەرمووی ، بۆیە ئەتوانم بڵێم ئەم هۆیانەی هەڵبژاردنی ناوچەی سلێمانی نیشانەی تێگەیشتنی برایم پاشا بووە ، چونکە گە شاری سلێمانی لەم ناوچەیەدا بنیات نرا بە هەنگاوی فراوان پەرەی سەند و بوو بە پایتەختێکی وا کە تا ئێستا سەرچاوەی ڕۆشنبیری و خوێنەواری کوردی‌یە .

باوکی شوان : بەڵێ ڕۆڵە ڕاست ئەکەی ، چونکە لە مێژەوە تا ئیمڕۆ گەلێ پیاوی گەورەی کورد لەم شارەدا هەڵکەوتوون : لە مەیانی فەرمانڕەوایی و زانیاری وەکو شێخ مەحمودی نەمر ، لە مەیانی ڕۆشنبیری و زانستی وەکو مێژووشوناسی بەناوبانگ محەممەد ئەمین زەکی و مامۆستا ڕەفیق حلمی و شاعران پیرەمێر و فایەق بێ‌کەس و عەبدوڵلا گۆران .

بەشی حەوتەم

ئا لێرەدا دەرگای ژووری میوان کرایەوە و دایکی شوان بە خۆیی و سینی‌یەکی گەورەوە هاتە ژوورەوە و وتی :

ببوورن قسەکەشم پێ بڕین . باوکی شوان سەیری سینی‌یەکەی

دەستی دایکی شوان ئەکا و ئەڵێ :ـ

فەرموو ، قەیناکە سینی‌یەکەت پەیوەندی بە باسەکەمانەوە هەیە ، هەموویان پێ ئەکەنن و دایکی شـوان سینی‌یەکەی لەسەر مێزەکە دانا و دانیشت .

زەینەب : ئێمە زۆرمان خواردووە ئیتر ئەم سینی‌یە بۆچی ؟

باوکی شوان : هەر وەکو وتم ئـەم سینی‌یە پەیوەندی‌ی بە باسەکەمانەوە هەیە ، چونکە مێژووی شاری سلێمانی لە ڕووی خواردەمەنی‌ی فۆلکلـۆری‌یەوە تەواو ئەکا ، لەسەر ئـەم سینی‌یە چەند شتێك لە خواردنی کوردەواری هەیە ، ڕەنگە لە ناوچەکانی تری عیراقدا نەبێ .

هەموویان چاویان بڕی‌یە سینی‌یەکە و باوکی شوان هەستایە سەر پێ و بەرەو لای سینی‌یەکە ڕۆیشت ، دەستی کرد بە پێناسینی قاپەکانی سەر سینی‌یەکە و وتی :ـ

ئەمە باسوقە ، ئەمە سنجووقە ، ئەمە دۆشاوی تری‌یە ، ئەمە بەهێ‌ی پیشـاوە ، ئەمە چەقالەیە ، ئەمە قەزوانە ، ئەمـە مێوژە ڕەشکە و مێـوژە سـوورکەیە ، ئەمـە لەتـکەی قـۆخ و لەتکەی هەرمێ‌یە .

جوان : باوکم ئـەم شتانەی پێناسین ، بەڵام تـا نەیان‌خۆن نازانن چین .

هەموویان پێ ئەکەنن و دەست ئەکەن بە خواردن ، لە هەمان کاتا دەنگی دەهۆڵو زوڕنای کوردی لـە ڕیکۆردەکەوە بـەرز بۆوە .

بەشی هەشتەم

شوکور : بەڕاستی ئەم خواردنە کوردەوارییانە زۆر بەلەزەت و خۆشن ، بەلگەشم بۆ ئەمە ئەوەیە کە گشت قاپەکان بەتاڵ بوون ، هەموویان پێ ئەکەنن .

سەمیر : کاك شوکور بێگومان خواردنێکی بەلەزەت و خۆشە ، چونکە میللەتی کوردی دۆستمان دروستی کردووە .

باوکی شوان : سوپاستان ئەکەین .

سەمیر ڕوو ئەکاتە باوکی شوان و ئەلێ : جا بۆ ئەوەی خواردنی فۆلکلۆری عەرەبی بچێژن هیوادارم کە لە پشووی بەهارا سەرێك لە شاری بەسرە بدەن ، ئێمەش لە خزمەتتانا ئەبین .

باوکی شوان : خزمەت لە ئێمەوە ، بەڕاستی بەش بە حاڵی خۆم شاری بەسرەم نەدیوە و دەمێکە حەز ئەکەم ببینم ، پشت بە خوا هەوڵ ئەدەم سەرتان لێ بدەم .

زەینەب تەماشای جوان و شوان ئەکا و ئەلێ : ئێمە ئەمانەوێ بڕیار بدەین بۆ ئەوەی کە لە جەژندا چووینەوە مژدە بە ماڵەوە بدەین .

جوان : دایە گیان وا نییە ؟

دایکی شوان : بەڵێ وایە .

سەمیر : سوپاستان ئەکەین بۆ ئەم بڕیارە .

باوکی شوان : کورد و عەرەب بران ، براش ئەبێ سەر لە برای خۆی بدات بۆ ئەوەی لە نزیکەوە یەکتر بناسن .

شوکور : ئەمە ڕاستە .

سەمیر : وا بزانم کات درەنگە ، با بیکەین بە شەو .

دایکی شــوان : ڕۆڵــە گیان هێشــتا زووە ، ڕەمــەزانە ، شەقامەکان قەرەباڵغن .

زەینەب و سەمیر و شوکور هەڵئەسن و ئەڵێن :

سوپاستان ئەکەین ، دانیشن بەخێر ، هەمیشە ماڵتان ئاوابێ .

دایکی شوان و جوان و شوان هەتا دەرگای دەرەوە بەڕێیان ئەکەن و بە گەرمی خوا حافیزیان لێ ئەکەن .

واتای وشەکان	معاني الكلمات
هەور	السحاب
بەفر	الثلج
قوڕوچڵپاو	الوحل
ئەندازیار	المهندس
بوختان	الاتهام
ڕق	الكراهية
هۆ	السبب
زێراب	المجاري

واتای وشەکان	معاني الكلمات
باماڵەکەتان لێ تێك نەچێ	لئلا تضيع عليكم الدار
کۆڵان	الزقاق
بۆی هەڵداین	وصفه لنا
زەرد	الأصفر
جادووگەر	الساحر
پەنجەرە	الشباك
بانگی نەداوە	لم يؤذن
موبەق	المطبخ
خواردەمەنی	الطعام
کەیبانوو	السيدة
دایك	الأم
لێبوردن	العفو
ڕۆڵە	الولد (للمذكر والمؤنث)
میوە	الفواكه
شیرین	الحلويات
برسیمانە	جائعون
کەڵەگەت	طويل القامة
چوارشانە	الممتلىء
تەمەن	العمر
ماش‌وبرنج بووە	خالط البياض والسواد
ئاوەدان	ليعمر
بە دەماغ	الحيوي
پارێزگاری خۆی ئەکا	يحافظ على نفسه

واتای وشه‌کان	معاني الكلمات
به ته‌نگ . . . . دێت	يعنى
نوستن	النوم
ئه‌فسه‌ر	الضابط
شاره‌زایی	الخبرة
له‌شکری	العسكرية
پاڵی پێوه‌نام	دفعني ،حشني
ساردترین	الأبرد
ڕه‌شه‌با	عاصفة خاصة بمنطقة السليمانية باردة في الشتاء وحارة في الصيف
ئه‌وه‌یان لێکداوه‌ته‌وه	احتسبوا لذلك ، حللوه
چرپانی به گوێی شواندا	همس في اذن شوان
مێژوو	التأريخ
مه‌ڵبه‌ند	الحاضرة ، السقع
فه‌رمان ڕه‌وایی	الحكم ، الادارة
میرنشین	الامارة
پایته‌خت	العاصمة
مه‌شخه‌ڵ	المشعل
لێهاتوو	المتمكن ، القدير
ده‌ست خه‌ت	المخطوط
نووسراو	المدون ، المكتوب
پێش نوێژی	الامامة

واتای وشەکان	معاني الكلمات
بلیمەت	العبقري
فەرمانڕەوا	الحاكم
بنیات نا	بنى
چۆڵی کرد	هجرها
قایم	الحصين
نیمچە تەخت	نصف سهلية
کانی	العين
جۆگە	الجدول
چەم	النهير
زنجیرە	السلسلة
دەربەند	المضيق
بازرگانی	التجارة
نیشانە	العلامة
تێگەیشتن	الفهم والادراك
هەڵکەوتوون	نبغوا
قاپ	الصحون
ترێ	العنب
دۆشاوی ترێ	عصير العنب
بەهێ	السفرجل
هەرمێ	العرموط
قۆخ	الخوخ
بەهار	الربيع
پشت بەخوا	بعون الله

واتای وشەکان	معاني الكلمات
جەژن	العيد
مژدە	البشرى
درەنگ	المتأخر
چاوگ	المصدر
کردار	الفعل
ڕابوردوو	الماضي
کرتێنراو	المرخم
جوان	جميل
ڕوو نووس بکە	استنسخ
ڕوا	نبت
دەرچوو	نجح
گریان	البكاء
کێڵان	الحرث
نەمام چاندن	غرس
گرتن	القبض
ئەندامێتی	العضوية